

Hunaniaeth

CANLLAWIAU I ATHRAWON

Mae hwn yn un o 20 o adnoddau addysgol am yr Holocaust a Chymru.

Mae'n archwilio bywyd ffoaduriaid yng Nghymru ar ôl y rhyfel, a sut y bu iddynt addasu i'w hunaniaethau newydd.

Oedran: 9-14.

1. DIBEN YR ADNODD

Mae dysgu am yr Holocaust trwy enghreifftiau lleol yn galluogi'r dysgwyr i **ddarganfod eu treftadaeth a datblygu ymdeimlad o le a chynefin**. Mae hefyd yn cael gwared ar y syniad o 'aralledd' (*otherness*) – sef bod hyn wedi digwydd i bobl eraill mewn man arall ac ar adeg arall – ac, yn lle hynny, **mae'n creu teimladau o gysylltiad ac empathi**.

2. NODAU DYSGU

Nod yr adnodd yw galluogi'r dysgwyr i:

1. Archwilio materion moesegol a moesol yn y gorffennol ac yn y byd cyfoes, ac ymgysylltu â chysyniadau o ragfarn, gwahaniaethu, gwrthsemitiaeth, eithafiaeth, cydraddoldeb, goddefgarwch, dynoliaeth, cyfrifoldeb, da a drwg, gwneud cysylltiad rhwng problemau'r gorffennol a'r presennol, ac ystyried beth sy'n digwydd yn lleol ac yn fyd-eang heddiw.
2. Datblygu meddwl beirniadol a myfyriol.
3. Dysgu am gymhlethdod cymdeithasau dynol a'r amrywiaeth ynddynt, ac effaith gweithredoedd a chredoau.
4. Dod yn ddinasyddion cyfrifol yng Nghymru a'r byd ehangach.

3. FFOCWS YR ADNODD

1. Mynd ati mewn modd beirniadol i adolygu'r modd y mae digwyddiadau'r gorffennol a digwyddiadau cyfoes yn cael eu canfod, eu dehongli a'u cynrychioli; ffurfio eu barn eu hunain a meithrin hunanymwybyddiaeth.
2. Dadansoddi a gwerthuso tystiolaeth yn feirniadol; dehongli a syntheseiddio gwybodaeth; dod i gasgliadau gwybodus am y byd, a'i orffennol, ei bresennol a'i ddyfodol.
3. Dysgu am gymhlethdod cymdeithasau dynol a'r amrywiaeth ynddynt (e.e., gwerthoedd, normau cymdeithasol, defodau, a ffydd) ac effaith gweithredoedd a chredoau.
4. Datblygu dealltwriaeth o'r heriau a'r cyfleoedd yn eu bywydau personol ac yn y gymdeithas yn ehangach, ac ystyried sut i ymateb yn foesegol.

4. PA SGILIAU, GWYBODAETH A PHROFIAD Y MAE'R ADNODD YN HELPŪ I'W DATBLYGU?

Dangosyddion dysgu:

1. Gwybodaeth am fusnesau'r ffoaduriaid Iddewig a sefydlwyd ar Ystad Fasnachu Trefforest, a'r cyfraniad a wnaethant i gymdeithas ac economi Cymru a Phrydain.
2. Deall y cysyniadau o berthyn a hunaniaeth mewn cyd-destunau gwahanol: moesegol, cymdeithasol a chyfreithiol.
3. Y gallu i werthuso'n feirniadol, a defnyddio ffynonellau gwahanol (e.e., ffotograffau a hanesion llafar) i ffurfio a mynegi eu safbwyntiau, eu barn, eu gwybodaeth a'u dealltwriaeth eu hunain
4. Y gallu i wneud cysylltiad rhwng gwahaniaethu ar sail hil, ethnigrwydd a chrefydd yn y gorffennol ac yn y byd cyfoes, ac ystyried yr hyn sy'n digwydd heddiw yng Nghymru, y DU, a'r byd, e.e., ffoaduriaid sy'n dod i'r DU/i Gymru.
5. Deall bod gan bobl gredoau, gwerthoedd, a phrofiadau gwahanol, a pharchu anghenion a hawliau pobl eraill.
6. Y gallu i weithio'n rhan o dîm.
7. Profiad o gymryd rhan mewn trafodaethau a thasgau grŵp.
8. Dod yn fwy ymwybodol o'u profiadau a'u teimladau, eu gwerthoedd a'u credoau eu hunain a gallu eu cyfathrebu.
9. Meithrin empathi tuag at bobl eraill a'u hamgylchiadau/a'r heriau y maent yn/wedi eu hwynebu, e.e., plant a ddaeth i'r DU ar y *Kindertransport*, neu ffoaduriaid modern.

5. Y MODD Y MAE'R ADNODD YN CEFNOGI DYSGU MEWN CYD-DESTUNAU LLEOL (CYNEFIN), CENEDLAETHOL A RHANBARTHOL

Mae'r adnodd hwn yn galluogi'r dysgwyr i glywed straeon pobl yr effeithiwyd arnynt yn uniongyrchol gan yr Holocaust ac a oedd yn byw yng Nghymru. Dyma hanesion pobl a oedd yn rhan o'u cymunedau Cymraeg lleol ac a gyfrannodd atynt. Ymgartrefodd y bobl hyn a chael teuluoedd yma, ac mae eu hanes yn rhan o stori Cymru.

Gall yr enghreifftiau lleol hyn helpu'r dysgwyr i ddeall y cysylltiad rhwng hanes Cymru a digwyddiadau byd-eang megis yr Ail Ryfel Byd a'r Holocaust.

6. GWYBODAETH GEFNDIR

Daeth y ffoadur o Wlad Belg, **Karel Lek**, a symudodd i Fangor yng Ngogledd Cymru (ac ar ôl hynny i Fiwmares ar Ynys Môn), yn arlunydd ar ôl y rhyfel. Arddangosodd ei waith mewn nifer o orielau ym Mhrydain ac Ewrop, gan gynnwys yr Academi Frenhinol. Cafodd Karel ei dderbyn i'r Academi Frenhinol Gymreig ym 1955 a dyfarnwyd MBE iddo yn 2003. Roedd gan dad Karel ddinasyddiaeth Belgaid-Brydeinig oherwydd i'w hen-daid weithio yn Llundain am chwe blynedd ar ddiwedd yr 1800au. Yn hwyrach, dywedodd Karel: "Oherwydd effeithiau'r rhyfel diwethaf, symudais fel bachgen

un ar ddeg oed o Antwerp i ogledd Cymru, lle rwyf wedi byw am dros 70 mlynedd. Weithiau, rwy'n meddwl a yw hynny'n ddigon i mi alw fy hun yn Gymro!"¹ Bu farw ar Ddydd Gŵyl Ddewi yn 2020.

Ganwyd **Gaby Koppel** yng Nghaerdydd ym 1957. Roedd ei rhieni, Henry ac Edith, ill dau yn ffoaduriaid Iddewig - ei thad o'r Almaen a'i mam o Hwngari. Roedd cymuned fach o ffoaduriaid Iddewig yng Nghaerdydd, gyda llawer ohonynt yn gweithio yn Ystâd Masnachu Trefforest ger Pontypridd. Roedd ei thad yn gweithio yn Nhrefforest fel peiriannydd i Aero Zipp, cwmni a sefydlwyd gan dad-cu Gaby, Joachim Koppel, yn y 1930au. Yn wahanol i lawer o ffoaduriaid, roedd rhieni Gaby yn dychwelyd yn rheolaidd i'w gwledydd cartref ar fusnes neu ar wyliau. Mae Gaby bellach yn gweithio fel newyddiadurwr a chynhyrchydd yn Llundain.

Roedd **Kate Bosse-Griffiths** yn ffoadur Iddewig a ddaeth i Brydain o'r Almaen ym 1937. Priododd y Cymro, John Gwyn Griffiths, ym mis Medi 1939, cyn symud i Pentre yn y Rhondda. Dysgodd Gymraeg a daeth yn eiriolwr angerddol dros yr iaith Gymraeg, gan gyhoeddi barddoniaeth a llyfrau yn y Gymraeg. Symudodd y teulu i Abertawe ar ôl y rhyfel, lle parhaodd i ysgrifennu ar gyfer y wasg Gymraeg, gan gefnogi sefydlu Cymdeithas yr Iaith ym 1962. Bu farw yn Abertawe ym 1998.

7. SYNIADAU a CHWESTIYNAU

1. Gellir defnyddio'r adnodd hwn i archwilio bywyd ffoaduriaid yng Nghymru ar ôl y rhyfel, a sut y bu iddynt addasu i'w hunaniaethau newydd.

Cwestiynau:

- Pa heriau a wynebodd ffoaduriaid Iddewig ar ôl y rhyfel?
- Pa mor bwysig oedd y Gymraeg a pherthyn yng Nghymru i'w hunaniaeth?

2. Gellir defnyddio'r adnodd hwn i archwilio'r syniad o berthyn a'r hyn y mae dod o rywle yn ei olygu.

Cwestiynau:

- Beth yw ystyr 'perthyn'?
- Beth yw'r berthynas/cysylltiad rhwng iaith/ethnigrwydd/crefydd a hunaniaeth?
- Beth yw ystyr bod yn ddinesydd byd-eang?
- Beth yw ystyr y gair hiraeth a pham y mae'n air penodol i'r Gymraeg (pam na ellir ei gyfieithu'n uniongyrchol i'r Saesneg)?

3. Gellir defnyddio'r adnodd i annog y dysgwyr i feithrin parch at anghenion eraill.

Cwestiynau:

- Pa heriau y mae ffoaduriaid/mewnfudwyr yn y DU a Chymru yn eu hwynebu?
- Sut y gall y dysgwyr helpu ffoaduriaid/mewnfudwyr i addasu i'w bywydau newydd?

8. YMCHWIL A RHAGOR O WYBODAETH

1. Cyflwyniad i addysgu a dysgu am yr Holocost:

¹ Cai Parry-Jones, *The Jews of Wales: A History* (Caerdydd: Gwasg Prifysgol Cymru, 2017), tud. 124.

Mae'r [Argymhellion ar gyfer Addysgu a Dysgu am yr Holocost](#) o eiddo'r Gynghrair Ryngwladol Cofio'r Holocost (IHRA) yn darparu gwybodaeth am pam, beth a sut o ran addysgu am yr Holocost.

Gall taflen waith Ymddiriedolaeth Addysgol yr Holocost (Holocaust Educational Trust), sef '[Defining the Holocaust](#)', gael ei defnyddio i gyflwyno pwnc yr Holocost i'r dysgwyr; mae'n eu helpu i feddwl am y modd y mae'r Holocost yn cael ei ddiffinio a pham y mae'r mater o ddiffiniad yn bwysig.

2. Deunydd darllen pellach:

Karel Lek:

- ART UK: [Karel Lek](#).
- Nathan Abrams: [Karel \(Charles\) Lek, MBE, RCA](#).
- Cai Parry-Jones, *The Jews of Wales: A History* (Caerdydd: Gwasg Prifysgol Cymru, 2017), t. 124.

Hiraeth:

- Wikipedia: [Hiraeth](#).

Sehnsucht:

- Wikipedia: [Sehnsucht](#).

3. Rhestr o 20 adnodd am [yr Holocost a Chymru](#):

- [Kindertransport 1: Bywyd Iddewig yng Nghanolbarth Ewrop cyn yr Ail Ryfel Byd.](#)
- [Kindertransport 2: Y Daith i Brydain.](#)
- [Kindertransport 3: Cyrraedd Cymru.](#)
- [Kindertransport 4: Bywyd yng Nghymru.](#)
- [Atgofion o Kristallnacht: Dinistr a Dianc](#)
- [Atgofion o Kristallnacht: Y Bar Mitzvah olaf.](#)
- [Arlunwyr Iddewig yng Nghymru: Josef Herman.](#)
- [Arlunwyr Iddewig yng Nghymru: Heinz Koppel.](#)
- [Aero Zipp Fasteners yn Ystad Fasnachu Trefforest.](#)
- [General Paper & Box Manufacturing Company yn Ystad Fasnachu Trefforest.](#)
- [‘Estroniaid Gelyniaethus’ a Gwersylloedd Caethiwo](#)
- [‘Estroniaid Gelyniaethus’ a Hawliau Dynol](#)
- [Ffoaduriaid Iddewig a oedd yn Weision Domestig.](#)
- [Ffoaduriaid Iddewig yng Nghymru a oedd yn Feddygon, Deintyddion a Nyrsys.](#)
- [Ffoaduriaid Iddewig yn y Fyddin Brydeinig yn ystod yr Ail Ryfel Byd.](#)
- [Bywyd Crefyddol Ffoaduriaid Iddewig yng Nghymru.](#)
- [Y Gymraeg.](#)
- [Rhyddhad.](#)
- [Hunaniaeth.](#)
- [Cofio'r Holocost.](#)